

ІДЕНТИЧНІСТЬ, ГІДНІСТЬ І СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО АДАПТАЦІЇ

*Рудь Галина Володимирівна¹, Грицютя Оксана Федорівна²,
Бородинська Ліна Іллівна³, Демидюк Володимир Максимович⁴, Бочкор Іван Іванович⁵*

¹Кандидат психологічних наук, доцент, психотерапевт УСП, м. Рівне (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2215-1024>

²Кандидат педагогічних наук, навчаючий психотерапевт УСП, м. Рівне (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2259-8627>

³Кандидат історичних наук, доцент, психолог, м. Рівне (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4727-7720>

⁴Доктор філософії зі спеціальності 053 «Психологія», заступник командувача військ із психологічної підтримки персоналу – начальник управління психологічної підтримки персоналу управління ОК «Захід», м. Рівне (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0646-4271>

⁵Магістр психології, начальник групи психологічної підготовки та супроводу управління психологічної підтримки персоналу управління ОК «Захід», м. Рівне (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6486-6297>

UDC: 159.9:355.1:94

АНОТАЦІЯ

Сучасні підходи до психологічного супроводу військовослужбовців переважно зосереджуються на клінічному розумінні травми та її наслідків. Водночас досвід війни охоплює не лише психологічний, а й історичний та світоглядно-ціннісний виміри, що потребують комплексного осмислення. Метою статті є обґрунтування інтегративного підходу до роботи з військовослужбовцями, який поєднує історичний, психологічний і теологічний виміри осмислення воєнного досвіду та сприяє формуванню психологічної й моральної стійкості особистості. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід, що поєднує аналіз наукової літератури з психології, військової психології, історичної пам'яті та теології, а також методи теоретичного узагальнення, порівняння та концептуального моделювання. Встановлено, що історична пам'ять сприяє формуванню особистісної та колективної ідентичності військовослужбовців, зміцнює відчуття спадкоємності поколінь і підвищує психологічну стійкість. Теологічний вимір супроводу допомагає осмислювати страждання, свободу, жертвність і людську гідність у перспективі трансцендентного сенсу. Запропоновано інтегративну модель професійної допомоги, яка поєднує психологічні, історичні та духовні ресурси підтримки особистості. Ефективний супровід військовослужбовців потребує виходу за межі виключно клінічного підходу до травми. Інтеграція історичного, психологічного та теологічного компонентів створює додаткові ресурси для формування моральної стійкості, збереження внутрішньої цілісності особистості та успішної адаптації до наслідків воєнного досвіду.

Ключові слова: історична пам'ять, психологічний вимір, військовослужбовці, сенси, духовність; міждисциплінарний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала необхідність переосмислення підходів до психологічного супроводу військовослужбовців. Сучасна практика допомоги, зосереджена переважно на подоланні

симптомів посттравматичного стресового розладу, тривожних і депресивних станів, дедалі більше виявляє обмеженість суто клінічного або технічно-інструментального підходу. Досвід війни для військового є не лише психотравматичною подією, але й екзистенційним, історичним і світоглядним випробуванням, що

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com

Copyright: © Halyna Rud, Oksana Hrytsiuta, Lina I. Borodynska, Volodymyr M. Demydiuk, Ivan Bochkor

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.
Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

торкається питань сенсу, гідності, відповідальності та віри.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах тривалої війни військовослужбовець постає не лише як індивід із травматичним досвідом, а й як суб'єкт історичного процесу, носій колективної пам'яті та спадкоємець традиції боротьби за свободу. Історичний вимір, репрезентований досвідом визвольної боротьби, зокрема діяльністю Української повстанської армії, формує ціннісне підґрунтя для осмислення сучасної боротьби як продовження історичного вияву гідності та спротиву. Усвідомлення цієї спадкоємності може бути ресурсом психологічної стійкості та внутрішньої інтеграції.

Психологічна складова роботи з військовими передбачає аналіз механізмів адаптації, стабілізації, пошуку ідентичності та сенсів. Водночас без інтеграції історичного контексту та світоглядного виміру така робота ризикує залишатися фрагментарною та редукційністською.

Людина, яка пережила війну, шукає не лише зменшення симптомів, але й відповіді на питання: «За що я стою?», «У чому сенс мого досвіду?», «Як мені жити далі з тим, що я бачив?». Теологічний вимір у цьому контексті постає як простір інтерпретації страждання, гідності та свободи людини. Богословська антропологія розглядає людину як носія образу Божого, що надає їй досвіду безумовної цінності та відкриває можливість трансцендентного осмислення травматичного досвіду. Інтеграція теологічного підходу дозволяє перейти від суто симптоматичного лікування до формування екзистенційної цілісності та моральної стійко-

сті.

Мета статті: обґрунтувати важливість інтеграції історичної, психологічної та теологічної складових у роботі з військовослужбовцями як передумови формування їхньої внутрішньої стійкості та збереження гідності.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань: 1) проаналізувати роль історичної пам'яті у формуванні ідентичності та психологічної стійкості військовослужбовців; 2) запропонувати інтегративну модель роботи з військовими, що поєднує історичний, психологічний і теологічний виміри.

Отже, дослідження спрямоване на формування цілісного міждисциплінарного підходу до супроводу військовослужбовців, який враховує не лише клінічні прояви травми, але й історичну спадкоємність, світоглядні орієнтири та духовні ресурси особистості.

Аналіз досліджень і публікацій виявив значний і тривалий інтерес дослідників до проблем психологічної адаптації (Aleshchenko & Kokun 2025; Mykolaichuk, 2026), психологічної стійкості та посттравматичного зростання військовослужбовців (Balashova et al., 2013; Kennedy & Zillmer, 2012; Meredith et al., 2011; Opanasenko, 2023; Turban, 2025), а також до ролі історичної пам'яті у формуванні національної ідентичності та суспільної консолідації (Chorna, 2020; Chuprinova et al., 2024; Dudok & Shkoliar, 2019; Finko, 2020; Hotra, 2015,). Окремі аспекти впливу історичної пам'яті (Rudenko, 2020; Tymoshenko et al., 2026), релігійності (Marciano et al., 2026), світоглядних переконань і духовних ресурсів на подолання кризо-

вих станів розглядалися в межах психології, історії, політології та теології. Водночас у наявних дослідженнях ці чинники переважно проаналізовано без урахування їхньої взаємодії в контексті супроводу військовослужбовців. Питання розроблення інтегративної моделі, яка поєднує історичний, психологічний і теологічний виміри як єдину систему формування стійкості та збереження особистісної цілісності, наразі залишається недостатньо дослідженим.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднав аналіз наукової літератури з психології, військової психології, історії та теології. Використано методи теоретичного аналізу, порівняння та узагальнення наукових концепцій для виявлення взаємозв'язків між історичною пам'яттю, психологічною стійкістю та духовними чинниками адаптації військовослужбовців. На основі концептуального моделювання розроблено інтегративну модель психологічного супроводу, яка поєднує історичний, психологічний і теологічний виміри осмислення воєнного досвіду.

Роль історичної пам'яті у формуванні ідентичності та психологічної стійкості військовослужбовців

1. Історична пам'ять як складова особистісної та колективної ідентичності. Історична пам'ять – це складне соціокультурне явище, котре виконує роль одного з ключових механізмів формування колективної ідентичності. Вона постає як форма соціально сконструйованого уявлення про минуле, яке формується в процесі комунікації, культурних практик і суспільних взаємодій і безпосередньо

впливає на самоусвідомлення спільнот (Dudok & Shkoliar, 2019). Через історичну пам'ять суспільство не лише зберігає досвід попередніх поколінь, але й інтерпретує його відповідно до сучасних викликів, створюючи відповіді на питання «хто ми є», які цінності поділяємо і яку історичну спадщину бережемо.

У цьому значенні історична пам'ять постає як структурний каркас ідентичності. Вона забезпечує зв'язок поколінь, передає культурні смисли та формує ціннісні орієнтири, без яких неможливе існування цілісної національної спільноти (Tymoshenko et al., 2026). Завдяки їй відбувається інтеграція індивідуального досвіду у ширший історичний контекст, що дозволяє людині відчувати свою причетність до тривалої історичної традиції. Саме тому історична пам'ять є основою не лише колективної, але й особистісної ідентичності, стаючи своєрідним «містком» між минулим, теперішнім і майбутнім.

У контексті російсько-української війни історична пам'ять набуває нового, стратегічного значення. Вона перетворюється з елемента культурної спадщини на ресурс національної безпеки, який впливає на рівень суспільної консолідації, стійкість до інформаційних маніпуляцій і здатність до опору (Chuprinova et al., 2024). В умовах війни пам'ять стає об'єктом цілеспрямованого впливу: через селективне трактування історії, міфологізацію минулого та створення альтернативних наративів здійснюється спроба вплинути на колективну свідомість і послабити ідентичність суспільства.

Особливої ваги історична пам'ять набуває для військовослужбовця, для якого вона стає не абстрактною категорією, а внутрішнім

смысловим ресурсом. Його діяльність пов'язана не лише з виконанням професійного обов'язку, але й із захистом історично сформованих цінностей – свободи, гідності, державності. Через звернення до наративів про козацьку добу, визвольні змагання 1917–1920 рр., боротьбу УПА формується архетип воїна як носія честі, відповідальності та самопожертви. Ці наративи виконують не лише пізнавальну, але й нормативну функцію, задаючи моделі поведінки та моральні орієнтири.

У такому разі військовий переживає себе не як ізольовану постать у хаотичному полі війни, а як спадкоємця тривалої історичної традиції. Такий тип самоусвідомлення дозволяє інтегрувати індивідуальний досвід у ширший національний наратив, що зменшує екзистенційну ізольованість і сприяє формуванню внутрішньої стійкості. Саме наявність смислового зв'язку з історією підсилює здатність людини витримувати кризові ситуації та надає їй діям глибшого значення (Chorna, 2020; Rudenko, 2020).

Війна водночас стає потужним каталізатором трансформації історичної пам'яті. Під її впливом відбувається переосмислення минулого, зміна акцентів у національному наративі, поява нових героїв і символів, які закріплюють сучасний досвід боротьби у колективній свідомості. Посилюється роль пам'яті про актуальні події, що формує нові смислові орієнтири та сприяє консолідації суспільства. Як зазначає українська вчена Наталія Кривда: «Усвідомлення самих себе, наповнення сенсами й змістами своєї історії, життя та боротьби сьогодні життєво необхідно. Національна культура – основа формування національної іде-

нтичності. Національна ідентичність – основа національної безпеки» (Kryvda, 2024).

Отже, історична пам'ять постає як багатовимірний феномен, що поєднує когнітивні, емоційні та ціннісні компоненти і визначає як особистісну, так і колективну ідентичність. У контексті війни вона перетворюється на ресурс стійкості, інструмент консолідації та поле символічного протистояння. Саме через неї людина і спільнота отримують можливість не лише осмислити минуле, але й вибудувати смислові орієнтири для майбутнього, зберігаючи цілісність і здатність до розвитку в умовах глибоких історичних викликів.

2. Історична пам'ять як ресурс сенсотворення. Травматичний досвід війни радикально змінює спосіб сприйняття реальності, руйнуючи базові уявлення про світ як упорядкований, безпечний і справедливий. Військовослужбовець опиняється в ситуації, де звичні моральні орієнтири піддаються випробуванню, а досвід втрати, насильства і постійної загрози життю спричиняє глибокі внутрішні трансформації. У таких умовах виникає не лише психологічна, але й екзистенційна криза, пов'язана з втратою сенсу та розривом цілісності ідентичності. Саме тому питання сенсотворення стає центральним у процесі переживання війни.

У цьому контексті історична пам'ять стає одним із ключових ресурсів відновлення смислу. Коли індивідуальний біль і втрати осмислюються як частина тривалої історії боротьби за свободу, вони перестають бути ізольованими та безглуздими. Натомість вони набувають значення як елемент спільного історичного досвіду, що має власну внутрішню

логіку і ціннісне наповнення. У цьому сенсі історична пам'ять виконує функцію «контейнера», який утримує травматичний досвід і водночас надає йому смислової структури. Вона дозволяє побачити у власному досвіді продовження історичної традиції, що формує відчуття причетності до спільної долі і відповідальності перед нею. У цьому процесі формується нова символічна реальність, у якій сучасні події співвідносяться з історичними прикладами боротьби, а нові герої входять до пантеону національної пам'яті.

Завдяки цьому досвід війни перестає бути виключно руйнівним. Він отримує можливість трансформації у досвід служіння, де страждання набуває значення як внесок у збереження спільноти і її цінностей. Така трансформація є можливою саме завдяки наявності історичного наративу, який надає подіям ширшого сенсу і дозволяє інтерпретувати їх не лише як особисту трагедію, але як частину історичної місії. Так формується відчуття спадкоємності, коли сучасний військовий сприймає себе продовжувачем боротьби попередніх поколінь, що посилює його внутрішню мотивацію та стійкість.

Водночас важливо враховувати, що історична пам'ять може виконувати і деструктивну функцію, поглиблюючи травматизацію, якщо зосереджується лише на досвіді втрат і поразок. Надмірна фіксація на травматичних аспектах минулого може формувати песимістичне світосприйняття і відчуття безсилля. Саме тому важливою є не так сама наявність пам'яті, як спосіб її інтерпретації, який має бути спрямований на відновлення суб'єктності та здатності діяти.

У психологічному вимірі така інтеграція має вирішальне значення. Включення травматичного досвіду у ширший наратив дозволяє зменшити фрагментацію ідентичності, яка часто виникає внаслідок пережитих подій. Людина отримує можливість поєднати різні аспекти свого досвіду в єдину смислову структуру, що підтримує внутрішню цілісність і сприяє відновленню психологічної рівноваги. Історична пам'ять за таких умов стає механізмом не лише колективної, але й особистісної реконструкції, дозволяючи трансформувати травму у ресурс розвитку.

Отже, історична пам'ять у контексті війни постає як багатовимірний ресурс сенсотворення, що дозволяє інтегрувати індивідуальний досвід у ширший історичний наратив, трансформувати травматичні переживання та підтримувати цілісність ідентичності. Водночас вона надає інструменти для осмислення сучасності, допомагаючи людині знайти своє місце у складному і драматичному процесі історичного розвитку.

3. Механізми впливу історичної пам'яті на психологічну стійкість. Історична пам'ять впливає на психологічну стійкість не безпосередньо, а через низку взаємопов'язаних механізмів, які поєднують когнітивні, емоційні та ціннісні рівні переживання досвіду. Вона формує внутрішні способи інтерпретації реальності, що особливо важливо в умовах війни, де звичні смислові структури зазнають руйнування (Kechur, 2023).

Першим і базовим є *ідентифікаційний механізм*. Ототожнення з героями, подіями та символами минулого формує внутрішні моделі поведінки, які стають орієнтирами у склад-

них ситуаціях. Йдеться не про механічну ідеалізацію історичних постатей, а про засвоєння певних ціннісних установок – мужності, витривалості, відповідальності. Через цей процес індивід залучається у символічний простір культури, де вже існують відповіді на виклики, подібні до тих, з якими він стикається сьогодні. У такий спосіб історична пам'ять забезпечує наявність внутрішніх «сценаріїв дії», що підсилюють психологічну стійкість і зменшують відчуття невизначеності.

Другим важливим механізмом є *нарративна інтеграція*. Особистий досвід, зокрема травматичний, набуває цілісності тоді, коли він може бути уміщений у зрозумілу історію. Історична пам'ять надає таку рамку, дозволяючи вписати індивідуальні події у ширший сюжет боротьби, втрат і відновлення. Вона виконує функцію смислового упорядкування досвіду: те, що спочатку сприймається як хаотичне і абсурдне, поступово набуває логіки і значення. Саме здатність до нарративної інтеграції є одним із ключових чинників посттравматичного зростання, оскільки вона дозволяє трансформувати пережитий досвід у джерело розвитку.

Третій механізм пов'язаний із *підтримкою гідності*. В умовах війни, особливо в ситуаціях поранення, втрати чи полону, існує ризик глибокого порушення відчуття власної цінності. Історична пам'ять може ставати джерелом внутрішньої опори, оскільки дозволяє людині усвідомити себе частиною тривалої історичної традиції. Усвідомлення власної ролі як продовжувача цієї традиції підтримує відчуття гідності, навіть тоді, коли зовнішні обставини її підважують. Такий підхід змінює

фокус із індивідуальної вразливості на колективну значущість досвіду, що сприяє збереженню внутрішньої цілісності.

Четвертим механізмом є *міжпоколінна перспектива*. Історична пам'ять розширює часовий горизонт мислення, дозволяючи людині вийти за межі власного життєвого досвіду і побачити себе у контексті зв'язку поколінь. Військовослужбовець починає мислити не лише категоріями особистого виживання, а й відповідальністю перед минулими і майбутніми поколіннями. Така перспектива змінює спосіб переживання труднощів: вони перестають сприйматися як безвихідні і стають частиною більшого історичного процесу. Це у свою чергу зменшує відчуття безнадії та підсилює мотивацію до дії.

Не можна оминати увагою розмірковування Ігоря Козловського про взаємозв'язок між історичною пам'яттю, ідентифікацією та формуванням гідності. Ігор Козловський – український вчений, в'язень сумління, який перебував у полоні ДНР майже два роки, в інтерв'ю Костянтину Сігову зауважив:

«В контексті України це самоусвідомлення, що ми є не випадкові, починається в нашій культурі та історії [...] в період романтизму: наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Романтизм починався як закоханість у минуле своїх предків. І ця ідеалізація – закоханими очима дивитися на минуле – формувала гідність, тому що на тебе дивилися очі предків. [...] Україна ж була покозачена: а кожен козак вважав себе значно більш вільним, ніж дворянин. Тоді у них питали: а ви можете довести, що маєте шляхетне коріння? І десь на горищі,

у підвалах, у скринях козаки знаходили грамоти від Стефана Баторія, від польських королів. Вони побачили, що їх предки були лицарями, людьми з красивою історією, і вони закохалися в цю історію. [...] Все, вони згадали! А далі був народницький етап, пізніше – просвітницький етап. І ми вже бачимо національно-визвольні змагання у XX столітті, але починалося все саме з історичної пам'яті. Їхня гідність була відтворена саме історичною пам'яттю і відповідальністю перед своїми предками за те, хто ми є зараз» (Kozlovskyi, 2024).

Водночас історична пам'ять має і свої ризики та межі використання. Вона може виконувати також деструктивну функцію, якщо використовувати її без належного осмислення. Зокрема, небезпечними можуть бути романтизація війни або ідеалізація страждання, а надмірна міфологізація минулого здатна витіснити індивідуальні переживання, не дозволяючи людині прожити власний біль і інтегрувати його у свій життєвий досвід.

Особливу загрозу становить використання історичної пам'яті як компенсаторного механізму, коли вона слугує засобом уникнення, а не осмислення травматичного досвіду. У такому разі замість інтеграції відбувається витіснення, що може призводити до психологічної ригідності, емоційного відчуження й ускладнення процесу реабілітації. Ефективне використання пам'яті можливе лише за умови її поєднання з рефлексією та визнанням складності і суперечливості історичного досвіду (Tymoshenko et al., 2026).

Професійна робота з військовослужбовцями передбачає обережну інтеграцію істо-

ричних наративів у процес психологічної підтримки. Важливо враховувати індивідуальну готовність людини до такого осмислення, її особистий досвід і рівень травматизації. Історичну пам'ять необхідно використовуватися не як універсальний засіб, а як один із інструментів у поєднанні з психологічною допомогою, соціальною підтримкою та духовним супроводом. Лише за таких умов вона може виконувати свою інтегративну функцію, сприяючи відновленню цілісності особистості та формуванню стійкості.

Отже, історична пам'ять впливає на психологічну стійкість через складну систему механізмів, що забезпечують смислову інтеграцію досвіду, підтримку гідності та розширення життєвої перспективи.

Інтегративна модель роботи з військовослужбовцями: поєднання історичного, психологічного та теологічного вимірів

Інтегративна модель роботи з військовослужбовцями постає як відповідь на складність і багатовимірність досвіду війни, який не може бути адекватно осмислений лише в межах одного підходу – клінічного, соціального чи духовного. Війна одночасно торкається тілесного, психічного, морального і світоглядного рівнів людського буття, тому потребує такого підходу, який здатний поєднати ці виміри в цілісну систему супроводу. Саме тому запропонована модель ґрунтується на інтеграції трьох взаємопов'язаних площин – історичної, психологічної та теологічної, – які разом утворюють єдиний простір осмислення і підтримки.

Історичний вимір у цій моделі виконує функцію смислового вкорінення. Він пов'яза-

ний із формуванням ідентичності через усвідомлення спадкоємності боротьби, належності до певної традиції і залученості у тривалу історію спільноти. Військовослужбовець у цьому контексті перестає бути лише учасником конкретного конфлікту – він починає усвідомлювати себе як носія і продовжувача історичного досвіду, у якому вже були подібні виклики, втрати і перемоги. Це створює відчуття тягlosti і сенсу, яке зменшує екзистенційну ізольованість і надає його діям глибшого значення (Meredith Lisa S., 2011)

Психологічний вимір забезпечує базову адаптацію і стабілізацію, без яких неможливе подальше глибинне осмислення досвіду. Він спрямований на відновлення функціональної цілісності особистості, зниження гострих симптомів і формування навичок саморегуляції. Саме цей вимір створює безпечний простір, у якому людина може поступово переходити від стану дезорганізації до більш структурованого переживання реальності (Kennedy, Zillmer, 2012)

Теологічний вимір відкриває можливість осмислення досвіду на рівні граничних питань – сенсу життя і страждання, гідності, свободи, відповідальності. Йдеться не про конфесійну проповідь чи нав'язування певних релігійних переконань, а про антропологічний підхід, у центрі якого – людина як носій невід'ємної гідності, що не зникає навіть у ситуації травми. Теологічний вимір дозволяє розширити горизонт осмислення, вводячи перспективу трансцендентного сенсу, у якій досвід війни може бути переосмислений не лише як трагедія, але й як виклик, що відкриває можливість внутрішнього зростання (Marciano,

2026).

Ключовою особливістю моделі є не паралельне, а саме інтегроване застосування цих вимірів. Вони не існують як ізольовані блоки, а взаємно підсилюють один одного: психологічна стабілізація створює умови для осмислення; історичний вимір надає цьому осмисленню змісту; теологічний – відкриває його глибинну перспективу. Така взаємодія дозволяє уникнути як редукції людини до набору симптомів, так і абстрактного моралізування, не пов'язаного з реальним досвідом.

Структурно модель передбачає кілька взаємопов'язаних складових, які відображають природну динаміку переживання травматичного досвіду.

Адаптаційно-стабілізаційна складова має виразний психологічний акцент. Її головна мета полягає у зниженні гострих реакцій, пов'язаних із мобілізацією і перебуванням у зоні бойових дій. У цей період людина часто перебуває у стані підвищеної тривожності, напруження, може переживати симптоми дисоціації або втрати контролю над власними реакціями. Тому ключовими стають базові інструменти: психоедукація, яка допомагає зрозуміти природу цих станів; стабілізаційні техніки – робота з диханням, тілесними відчуттями, увагою; підтримка у проживанні страху і тривоги. Важливою складовою є також первинна оцінка морального стану, адже війна часто ставить людину перед складними етичними дилемами. Тут історичний і теологічний виміри не нав'язуються, оскільки передчасне введення складних смислових конструкцій може лише посилити дезорієнтацію. Вони можуть бути присутні лише як потенційні ресур-

си, до яких людина зможе звернутися пізніше.

Ідентифікаційно-наративна складова поєднує психологічний та історичний виміри. Її мета полягає в інтеграції особистого досвіду у ширший історичний і ціннісний контекст. На цьому рівні відбувається поступове відновлення цілісності життєвої історії. Робота може передбачати реконструкцію власного досвіду служби, осмислення ключових подій, пошук смислових зв'язків між минулим і теперішнім. Важливим елементом є звернення до історичних образів воїна – козацької традиції, визвольних змагань, досвіду підпільної боротьби – не як до ідеалізованих міфів, а як до джерел цінностей і смислів. У цьому процесі формується новий наратив: «я – не випадкова жертва обставин, а частина історії». Саме тут історична пам'ять виконує функцію контейнера сенсу, який утримує досвід і зменшує фрагментацію ідентичності.

Екзистенційно-духовна складова має теологічний акцент і передбачає вихід на рівень глибокого осмислення. Тут актуалізуються питання провини, відповідальності, втрати, сенсу страждання. Людина починає рефлексувати над такими поняттями, як гідність, покликання, жертва, свобода. Важливо, що інтеграція віри відбувається лише за умови внутрішньої готовності і добровільності. Теологічний вимір тут не є набором догматів, а способом бачення людини як такої, що має невід'ємну цінність незалежно від обставин. Це відкриває можливість для формування образу майбутнього, в якому досвід війни не знищує особистість, а стає частиною її історії.

Реалізація цієї моделі ґрунтується на низці принципів, які визначають її етичні та

методологічні межі. Першим із них є *принцип добровільності і світоглядної чутливості*. Жоден історичний чи духовний наратив не може бути нав'язаний – людина має право на власний спосіб осмислення досвіду. Другим є *принцип поступовості*: глибинне сенсотворення можливе лише тоді, коли досягнуто базового рівня стабілізації. Третій принцип – *недопущення романтизації війни* – передбачає чесне і реалістичне ставлення до досвіду страждання без його ідеалізації. Четвертий – *міждисциплінарність* – підкреслює важливість співпраці різних фахівців: психологів, капеланів, істориків, які можуть разом створити багатовимірний простір підтримки.

Очікувані результати впровадження моделі виходять за межі суто клінічних показників. Ідеться не лише про зниження симптомів, але й про формування глибших змін: підвищення рівня адаптації, розвиток моральної стійкості, збереження внутрішньої гідності, зменшення екзистенційної фрагментації. Найважливішим є те, що досвід війни інтегрується у життєву історію людини, не руйнуючи її особистості. Він перестає бути чужорідним елементом, який витісняється або розщеплює ідентичність, і стає частиною цілісного життєвого наративу.

Отже, інтегративна модель дозволяє перейти від вузького, симптомоорієнтованого підходу до цілісного бачення людини у війні. Поєднання історичного, психологічного та теологічного вимірів створює простір, у якому можливе не лише подолання травми, але й збереження і навіть поглиблення ідентичності, гідності та внутрішньої свободи. Саме в цьому полягає її принципова цінність: вона не лише

лікує, але й допомагає людині залишитися собою в умовах, які цьому найбільше загрожують.

Запропонована інтегративна модель була апробована у роботі з військовослужбовцями. Її первинне впровадження відбулося у форматі пілотного проєкту в оперативному командуванні «Захід», де вона застосовувалася у роботі з новоприбулим особовим складом на етапі адаптації до умов військової служби. Практичні результати апробації засвідчили ефективність поєднання історичного, психологічного і теологічного вимірів у формуванні більш цілісного і керованого процесу входження у військове середовище.

Практичним втіленням цієї системи стала оновлена Комплексна програма адаптації новоприбулих військовослужбовців до умов військової служби, яка реалізується перед початком базової загальновійськової підготовки. Її структура поєднує елементи психологічної стабілізації, формування ідентичності та поступового введення у смисловий простір військової служби.

Очікуваний ефект від системного застосування програми полягає у комплексному впливі на адаптаційні процеси. Передбачається зниження рівня стресових реакцій у новобранців, що пов'язані з різкою зміною життєвого середовища, а також мінімізація ризиків дезорганізуючих проявів, зокрема тривожності, дезорієнтації та втрати мотивації. Водночас інтегративний підхід створює передумови для підвищення внутрішньої мотивації військовослужбовців, оскільки дозволяє їм осмислити власну роль не лише як функціональну, але й як ціннісно та історично значущу. Це своєю

чергою позитивно впливає на якість підготовки та здатність до ефективного виконання службових завдань.

Висновки. Історична пам'ять у роботі з військовослужбовцями може стати активним психологічним ресурсом. Вона формує ідентичність, забезпечує наративну цілісність, підтримує гідність і сприяє розвитку моральної стійкості. Інтеграція історичного виміру в систему психологічної допомоги дозволяє перейти від лікування наслідків травми до формування внутрішньої сили, що має потенціал передаватися з покоління до покоління. Застосування інтегративної моделі дає можливість системного, міждисциплінарного підходу, який враховує складність людського досвіду у війні. Її впровадження формує нову якість супроводу військовослужбовців, у якій адаптація розглядається не лише як функціональне пристосування, але як процес збереження цілісності особистості, її ідентичності та внутрішньої гідності.

Перспектива подальших досліджень полягає в емпіричній перевірці впливу історичної пам'яті та наративних практик на формування психологічної і моральної стійкості військовослужбовців. Доцільно також видається проведення прикладних досліджень із залученням військових, ветеранів та капеланів для оцінки ефективності інтеграції історичного компонента в програми психологічного супроводу. Особливий інтерес становить вивчення довгострокового впливу інтегративного підходу на процеси адаптації, посттравматичного зростання та збереження особистісної цілісності після пережитого бойового досвіду.

References :

- Aleshchenko, V., & Kokun, O. (2025). PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR MILITARY PERSONNEL IN COMBAT CONDITIONS: CONTEMPORARY CHALLENGES. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 11(1), 18–33. <https://doi.org/10.31108/1.2025.11.1.2>
- Balashova, S. P., Vasyliiev, S. P., & Dubrovynskyi, H. R. (2013). *Praktychnyi kurs viiskovoi psykholohii: Navchalnyi posibnyk. Chastyna 2* [Practical course of military psychology: Textbook. Part 2]. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka.
- Chorna, L. H. (2020). Mif yak zasib dysotsiatsii ta intehratsii hrupy [Myth as a means of group dissociation and integration]. In *Istoriia v nas i my v istorii: psykholohiia istorichnoi pamiaty: Materialy drugoho i tretoho kruhykh stoliv (8 lystopada 2018 r., 17 zhovtnia 2019 r., ISPP NAPN Ukrainy)* [History within us and we within history: Psychology of historical memory: Proceedings of the second and third round tables (November 8, 2018; October 17, 2019, Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine)] (pp. 75–77). Kyiv: ISPP NAPN Ukrainy.
- Chuprinova, N. Yu., Sevruck, I. I., & Sokolovska, Yu. V. (2024). Istorychna pamiat ta natsionalna identychnist v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024 rr.) [Historical memory and national identity in the context of the Russian-Ukrainian war (2014–2024)]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky*, 35 (74), 3. <https://repository.nangu.uk/handle/123456789/209>
- Dudok, O., & Shkoliar, M. (2019). Aktualizatsiia istorichnoi pamiaty v konteksti natsionalnoi identychnosti [Actualization of historical memory in the context of national identity]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 22(8), 5–13.
- Finko, A. (2020). Travmatychna istorychna pamiat yak vyklyk dlia mizhderzhavnykh vidnosyn i politychnoi demokratii [Traumatic historical memory as a challenge for interstate relations and political democracy]. In *Istoriia v nas i my v istorii: psykholohiia istorichnoi pamiaty: Materialy drugoho i tretoho kruhykh stoliv (8 lystopada 2018 r., 17 zhovtnia 2019 r., ISPP NAPN Ukrainy)* [History within us and we within history: Psychology of historical memory: Proceedings of the second and third round tables (November 8, 2018; October 17, 2019, Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine)] (pp. 147–153). Kyiv: ISPP NAPN Ukrainy.
- Holovnokomanduvach Zbroinykh Syl Ukrainy. (2026). *Kompleksna prohrama adaptatsii novoprybulnykh viiskovosluzhbovtziv do umov viiskovoi sluzhby pered pochatkom provedennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky* [Comprehensive adaptation program for newly arrived military personnel to military service conditions before the commencement of basic military training].
- Hotra, O. (2015). Istorychna pamiat yak chynnyk formuvannia identychnosti [Historical memory as a factor in identity formation]. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*, 2, 143–155. http://nbuv.gov.ua/UJRN/inhpc_2015_2_12
- Kechur R. (2023) Dopovid vyholoshena na konferentsii «Stiikist: UA» v Ukrainському katolytskomu universyteti (m. Lviv, 24 kvitnia 2023 r.) [The Report Was Delivered at the “Sustainability: UA” Conference at the Ukrainian Catholic University. (Lviv, April 24, 2023)]. URL: <https://ucu.edu.ua/news/ukrayinska-identychnist-travma-i-mriya-pro-transformatsiyu/>
- Kennedy, C. H., & Zillmer, E. A. (Eds.). (2012). *Military psychology: Clinical and operational applications*. Guilford Press.
- Kolesnichenko, O. S., Matsehora, Ya. V., Prykhodko, I. I., Baida, M. S., Lyman, A. A., & Yurieva, N. V. (2021). *Psykhoprofilaktychna robota z viiskovosluzhbovtziamy Natsionalnoi hvardii Ukrainy, yaki vklucheni do hrupy posylenoi psykholohichnoi uvahy: Metodychnyi posibnyk* [Psychoprophylactic work with servicemen of the National Guard of Ukraine assigned to the group of enhanced psychological attention: Methodological guide]. Kharkiv: NA NHU.
- Kozlovskiy, I. (2024). *Hidnist – tse pravdyvist* [Dignity is truthfulness]. Kyiv: Dukh i Litera.
- Kryvda, N. (2024, March 29). To ye moi hory, i ya tut gazda, abo shcho take identychnist i yak yii zminyty [These are my mountains, and I am the master here, or what identity is and how to change it]. *U poshukakh identychnosti*. <https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-to-ie-moi-hory-i-ia-tut-gazda-abo-shcho-take-identychnist-i-ia-ii-zminyty/>
- Marciano, H., Eshel, Y., Kimhi, S., & Adini, B. (2026). Religiosity and political worldviews as protective factors during an ongoing national trauma. *Scientific Reports*, 16. <https://link.springer.com/article/10.1038/s41598-026-47317-9>
- Meredith, L. S., Sherbourne, C. D., Gaillot, S., Hansell, L., Ritschard, H. V., Parker, A. M., & Wrenn, G. (2011). Promoting psychological resilience in the U.S. military. Center for Military Health Policy Research. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2011/RAND_MG996.pdf
- Mykolaichuk, M. (Ed.). (2026). *Psykholohichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtziv do spetsyfiky viiskovoi sluzhby: Metodychni rekomendatsii* [Psychological adaptation of military personnel to the specific conditions of military service: Methodological recommendations]. Lviv: Vydavnytstvo UKU.
- Opanasenko, L. A. (Ed.). (2023). *Teoriia ta praktyka psykholohichnoi dopomohy viiskovym TrO ta chlenam yikhnikh simei: Navchalnyi posibnyk* [Theory and practice of psychological assistance to Territorial Defense Forces servicemen and their family members: Study guide]. Mykolaiv: Ilion.
- Rudenko, Yu. (2020). Intehratsiinyi potentsial istorichnoi pamiaty v konteksti formuvannia konsolidatsiinoi modeli natsionalnoi identychnosti [The integrative potential of historical memory in

the context of forming a consolidative model of national identity]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiologiia. Pravo*, 2(46). <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/226608>

Turban, V. V. (Ed.). (2025). *Psykhologichna dopomoha v aktualizatsii posttravmatychnoho zrostantia viiskovosluzhbovtiv-uchasnykh boiovykh dii: Praktychnyi posibnyk* [Psychological assistance in facilitating post-traumatic growth among military personnel participating in combat operations: Practical guide]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuks NAPN Ukrainy.

Timoshenko, O. I., Korniiievskiy, O. A., & Chuprii, L. V. (2026). Istorychna pamiat yak chynnyk formuvannia natsionalnoi identychnosti [Historical memory as a factor in the formation of national identity]. *Politychne zhyttia*, 1, 49–56.

Рудь Галина Володимирівна

Кандидат психологічних наук, доцент, психотерапевт Української спілки психотерапевтів (УСП), м. Рівне (Україна)

Грицута Оксана Федорівна

Кандидат педагогічних наук, навчаючий психотерапевт Української спілки психотерапевтів (УСП), м. Рівне (Україна)

Бородинська Ліна Іллівна

Кандидат історичних наук, доцент, психолог, м. Рівне (Україна)

Демидюк Володимир Максимович

Доктор філософії зі спеціальності 053 «Психологія», заступник командувача військ із психологічної підтримки персоналу – начальник управління психологічної підтримки персоналу оперативного командування «Захід», м. Рівне (Україна)

Бочкор Іван Іванович

Магістр психології, начальник групи психологічної підготовки та супроводу управління психологічної підтримки персоналу оперативного командування «Захід», м. Рівне (Україна)

ІДЕНТИЧНІСТЬ, ГІДНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ІНТЕГРАТИВНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

Актуальність. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала необхідність переосмислення психологічного супроводу військовослужбовців за межами суто клінічного та симптомоорієнтованого розуміння травми. Воєнний досвід охоплює не лише психологічні наслідки, але й екзистенційні, моральні, історичні та духовні виміри, які формують ідентичність, гідність і стійкість особистості.

Мета. Метою статті є теоретичне обґрунтування інтегративної моделі психологічного супроводу військовослужбовців, яка поєднує історичний, психологічний і теологічний виміри осмислення воєнного досвіду

та сприяє адаптації, моральній стійкості й збереженню особистісної цілісності.

Методи. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному теоретичному підході. Використано методи аналізу та синтезу наукової літератури з психології, військової психології, досліджень історичної пам'яті та теології, а також порівняльний аналіз, теоретичне узагальнення та концептуальне моделювання.

Результати. У статті показано, що історична пам'ять сприяє формуванню особистісної та колективної ідентичності, зміцнює відчуття спадкоємності поколінь і створює смислові рамки для інтеграції травматичного досвіду. Психологічний вимір забезпечує адаптацію, стабілізацію та саморегуляцію, тоді як теологічний вимір створює умови для осмислення страждання, свободи, відповідальності, жертвності та людської гідності. Запропоновано інтегративну модель, яка складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: адаптаційно-стабілізаційного, ідентифікаційно-нарративного та екзистенційно-духовного.

Висновки. Ефективний супровід військовослужбовців потребує виходу за межі вузького клінічного підходу до травми. Інтеграція історичних, психологічних і теологічних ресурсів створює додаткові умови для зміцнення психологічної та моральної стійкості, збереження особистісної цілісності та успішної адаптації до наслідків воєнного досвіду. Запропонована модель може бути використана у програмах психологічного супроводу, адаптації та реабілітації військовослужбовців і ветеранів.

Ключові слова: військовослужбовці; психологічна адаптація; психологічна стійкість; історична пам'ять; ідентичність; гідність; моральна стійкість; теологія; сенсотворення; інтегративний підхід.

Halyna Rud

PhD in Psychology, Associate Professor, Psychotherapist of the Ukrainian Psychotherapy Society (UPS), Rivne (Ukraine)

Oksana Hrytsiuta

PhD in Pedagogical Sciences, Trainee Psychotherapist of the Ukrainian Psychotherapy Society (UPS), Rivne (Ukraine)

Lina Borodynska

PhD in History, Associate Professor, Psychologist, Rivne (Ukraine)

Volodymyr Demydiuk

PhD in Psychology (Specialty 053 "Psychology"), Deputy Commander for Personnel Psychological Support – Head of the Personnel Psychological Support Department, Operational Command "West", Rivne (Ukraine)

Ivan Bochkor

Master of Psychology, Head of the Psychological Training and Support Group, Personnel Psychological Support Department, Operational Command "West", Rivne (Ukraine)

**IDENTITY, DIGNITY, AND RESILIENCE OF
MILITARY PERSONNEL: AN INTEGRATIVE
MODEL OF PSYCHOLOGICAL ADAPTATION**

ABSTRACT

Background. The ongoing full-scale war in Ukraine has intensified the need to reconsider psychological support for military personnel beyond a purely clinical and symptom-oriented understanding of trauma. Wartime experience involves not only psychological consequences, but also existential, moral, historical and spiritual dimensions that shape identity, dignity and resilience.

Objective. The aim of the article is to theoretically substantiate an integrative model of psychological support for military personnel that combines historical, psychological and theological dimensions of understanding wartime experience and promotes adaptation, moral resilience and personal integrity.

Methods. The study is based on an interdisciplinary theoretical design. It employs analysis and synthesis of scientific literature in psychology, military psychology, historical memory studies and theology, as well as comparative analysis, theoretical generalisation and conceptual modelling.

Results. The article demonstrates that historical memory contributes to the formation of personal and collective identity, strengthens the sense of continuity between generations and provides a meaningful framework for integrating traumatic experience. The psychological dimension supports adaptation, stabilisation and self-regulation, while

the theological dimension enables reflection on suffering, freedom, responsibility, sacrifice and human dignity. An integrative model is proposed, consisting of three interrelated components: adaptation and stabilisation, identification and narrative integration, and existential-spiritual reflection.

Conclusions. Effective support for military personnel requires moving beyond a narrowly clinical approach to trauma. The integration of historical, psychological and theological resources creates additional conditions for strengthening psychological and moral resilience, preserving personal integrity and supporting successful adaptation to the consequences of wartime experience. The proposed model may be applied in psychological support, adaptation and rehabilitation programmes for military personnel and veterans.

Keywords: military personnel; psychological adaptation; resilience; historical memory; identity; dignity; moral resilience; theology; meaning-making; integrative approach.

How to cite (як цитувати):

Rud, H., Hrytsiuta, O., Borodynska, L., Demydiuk, V., & Bochkor, I. (2026). IDENTITY, DIGNITY, AND RESILIENCE OF MILITARY PERSONNEL: AN INTEGRATIVE MODEL OF PSYCHOLOGICAL ADAPTATION. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 12(3), 77–89. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.3.5> [in Ukrainian]

Руд , Г., Грицюта , О., Бородинська , Л., Демидюк , В., & Бочкор , І. (2026). ІДЕНТИЧНІСТЬ, ГІДНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ІНТЕГРАТИВНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 12(3), 77–89. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.3.5>

Дата отримання статті: 13.02.2026

Дата рекомендації до друку: 21.03.2026

Дата оприлюднення: 30.03.2026